

SECTION 1. COMMUNICATION THEORY AND METHODOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-668-3-1>

MANIPULATIVE POTENTIAL OF SOCIAL NETWORKS IN THE SYSTEM OF MODERN INFORMATION THREATS

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Balovsiak N. V.

*PhD in Pedagogics,
Associated Professor at the School
of Journalism and Communications
Ukrainian Catholic University
Lviv, Ukraine*

Баловсяк Н. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент Школи журналістики
та комунікацій
Український католицький
університет
м. Львів, Україна*

Соціальні мережі за останні роки змінили сучасний інформаційний простір. За останні два десятиліття вони перетворилися з майданчиків для неформального спілкування на потужні платформи формування суспільної думки й розповсюдження контенту глобального масштабу. Сьогодні, за даними We Are Social, понад 5 мільярдів людей є активними користувачами соціальних мереж, що становить близько 62% населення планети [1].

В умовах загострення геополітичних конфліктів, гібридних воєн та інформаційного протистояння соціальні мережі набули особливого значення як інструмент психологічного й когнітивного впливу. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році наочно продемонструвало, що інформаційна складова сучасної війни є не менш важливою, ніж кінетична. Дезінформаційні кампанії, операції впливу, маніпулювання суспільною думкою – всі ці інструменти протидії реалізуються через цифрові платформи загалом і соцмережі зокрема.

Актуальність дослідження маніпулятивного потенціалу соціальних мереж зумовлена кількома ключовими чинниками. Серед них – стрімке зростання інформаційних потоків, яке ускладнює критичну верифікацію контенту; архітектура сучасних платформ, яка алгоритмічно підсилює саме той контент, що викликає найсильніші емоції; а ще – той факт, що в умовах збройного конфлікту маніпуляції в інфор-

маційному просторі безпосередньо впливають на бойовий дух, суспільну згуртованість і здатність держави протистояти агресії.

Соціальні мережі в наш час функціонують як комунікативне середовище впливу – унікальний простір, де взаємодія між користувачами є горизонтальною, часто анонімною, масштабованою і практично невідконтрольною. Маніпуляція в такому середовищі є прихованою формою інформаційного впливу, що спрямована на підміну реальних фактів, деформацію системи цінностей і спонукання аудиторії до дій, що суперечать її власним інтересам.

Маніпулятивний потенціал соціальних мереж не є випадковим – він закладений у самій архітектурі цих платформ [2, с. 136]. Їхня бізнес-модель, заснована на максимізації часу, який користувач проводить на платформі, завдяки чому утворюються стимули для просування емоційного й суперечливого, а часто й поляризуючого контенту.

Арсенал маніпулятивних технологій, що застосовуються через соціальні мережі, є різноманітним і постійно еволюціонує [3, с. 127]. Серед найбільш поширених і ефективних можна виділити наступні.

Фейки та напівправа (disinformation і misinformation). Принципово важливо розрізнити ці два поняття: дезінформація є навмисним поширенням неправдивої інформації, тоді як мізінформація може поширюватися без умислу – через неухважність або некритичне сприйняття [4]. Найнебезпечнішою формою є «напівправа» – правдиві твердження, що вирвані з контексту або спотворені певним чином. Важливо підкреслити, що саме вони найважче піддаються верифікації та спростуванню. Наприклад, статистичні дані можуть подаватися без зазначення періоду чи методології дослідження, що створює хибне враження про їхню універсальність і актуальність.

Емоційна поляризація – це іще одна маніпулятивна стратегія, популярна в соцмережах. Її мета – не переконати опонентів, а загострити суперечності між різними суспільними групами, перетворити складні соціальні питання на непримиренні конфлікти «своїх» і «чужих». Технічно це реалізується через цілеспрямоване тиражування провокаційних матеріалів й штучне підсилення маргінальних голосів, які репрезентують полярні позиції. Наприклад, у соцмережі можуть спеціально розганяти окремі емоційно загострені коментарі чи відео, які провокують обурення, навіть якщо вони відображають лише поодинокі та нерепрезентативні думки.

Нав'язування рамок інтерпретації (framing) полягає не у прямій брехні, а у формуванні певного «кута зору», крізь який аудиторія сприймає події. Наприклад, одне й те саме явище можна описати через рамку «терористичної загрози» або «руху за незалежність» – і обидва описи будуть формально відповідати фактам, але нести принципово

різне ціннісне навантаження; або одна й та сама подія може подаватися як «економічна реформа» або як «скорочення соціальних гарантій», залежно від того, яку оцінку прагнуть закріпити у свідомості аудиторії.

Дезорієнтація та інформаційна перевтома (information fatigue) – стратегія, що полягає не стільки в переконанні, скільки у знесиленні аудиторії. Постійний потік суперечливих повідомлень, що взаємно спростовують одне одного, призводить до того, що людина перестає намагатися встановити істину і впадає в апатію або цинізм. Наприклад, це може проявлятися у масовому поширенні великої кількості суперечливих заяв та «експертних» коментарів щодо однієї події, через що аудиторія втрачає здатність відрізнити достовірну інформацію від маніпулятивної.

Соціальні наслідки систематичних маніпуляцій через соціальні мережі є надзвичайно серйозними. І найбільш очевидною є зниження довіри до медіа – саме це є один із документально підтверджених ефектів. За даними Reuters Institute Digital News Report, рівень довіри до новин системно знижується у більшості досліджуваних країн [5] протягом останніх років спостережень. Тривале систематичне споживання маніпулятивного контенту призводить до викривлення уявлень про події та процеси, оскільки альтернативні або критичні джерела інформації витісняються з поля уваги. Систематичне споживання дезінформації сприяє формуванню у людини «альтернативної реальності» – внутрішньо узгодженої системи уявлень, що не відповідає фактичному стану речей. Особливо небезпечно це в умовах збройного конфлікту, де хибні уявлення про перебіг подій або дії власної держави можуть мати критичні наслідки.

Радикалізація позицій також є закономірним наслідком маніпуляцій в соцмережах. Замкнені інформаційні середовища підсилюють і кристалізують вже наявні переконання та не дають можливості побачити інший кут зору чи іншу реальність. Це призводить до того, що люди втрачають здатність до конструктивного діалогу з тими, хто дотримується інших поглядів, а суспільний дискурс деградує до взаємних звинувачень.

Інформаційне приглушення суспільної активності є, можливо, найменш очевидним, але не менш серйозним наслідком маніпулятивних впливів соцмереж. Хронічна інформаційна перевтома і дезорієнтація породжують відчуття безсилля і безглуздості власних дій. Людина, яка не може зрозуміти, «що насправді відбувається», схильна відмовлятися від активної громадянської позиції. Саме тому зниження суспільної активності часто розглядається як стратегічна мета окремих дезінформаційних кампаній – зупинити мобілізацію і послабити волю до опору.

Отже, дослідження маніпулятивного потенціалу соціальних мереж засвідчує їхню системну інтегрованість у механізми інформаційних загроз. Соціальні мережі є не нейтральним каналом передачі інформації, а активним суб'єктом формування інформаційного середовища. Їхня алгоритмічна архітектура системно підсилює емоційний, поляризуючий і сенсаційний контент, незалежно від його достовірності. Це означає, що маніпулятивний потенціал соцмереж є структурним, а не випадковим явищем.

Окрім того маніпуляції через соціальні мережі є невід'ємним системним елементом сучасних гібридних загроз. Вони є не ізольованим явищем, а частиною ширших стратегій, спрямованих на підрив суспільної єдності, легітимності державних інституцій і волі до опору. В умовах збройного конфлікту ця загроза набуває безпосереднього безпекового виміру.

По-третє, ефективність маніпулятивних технологій визначається не лише можливостями їх застосування, але й вразливістю аудиторії. Низький рівень медіаграмотності, когнітивна перевтома, суспільна поляризація і недовіра до інституцій створюють сприятливий ґрунт для маніпуляцій.

Таким чином, маніпулятивний потенціал соціальних мереж є однією з ключових проблем інформаційної безпеки сучасності, що потребує системної уваги з боку науковців, журналістів, законодавців і громадянського суспільства.

Література:

1. We Are Social; Meltwater. Digital 2025: Global Overview Report. *DataReportal* : веб-сайт. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report> (дата звернення: 25.02.2026).
2. Woolley S. C., Howard P. N. *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*. Oxford : Oxford University Press, 2018. 272 p.
3. Почепцов Г. Г. Когнітивні війни в соціальних медіа, масовій культурі та масових комунікаціях. Харків : Фоліо, 2019. 314 с.
4. Горова С. В. Маніпулятивні технології в умовах сьогодення та проблеми їх нейтралізації. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.64.074>.
5. Reuters Institute for the Study of Journalism. Digital News Report 2025: Trust in news remains low and fragmented. URL: <https://www.atc.gr/digital-news-report-2025-key-takeaways/> (дата звернення: 25.02.2026).